

“Türkiye’nin Üretim ve Dış Ticaret Yapısında Dönüşüm: Küresel Makroekonomik Yönelimler ve Yansımalar”

Özet Bulgular

Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği (TÜSİAD), Türkiye ekonomisinin büyümesine yeni bir ivme kazandırarak güçlü ve sürdürülebilir büyümeyi olanaklı kılacak ekonomik yapının gereklerini ortaya koymak amacıyla, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) ortaklığında, “Küresel Ekonomiye Entegrasyon Sürecinde Büyüme” başlıklı bir proje başlatmıştır. Bu proje kapsamında hazırlanan altı ciltlik ekonomi raporları dizisinin ilki “Türkiye’nin Üretim ve Dış Ticaret Yapısında Dönüşüm: Küresel Makroekonomik Yönelimler ve Yansımalar” başlıklı çalışma, 28 Şubat 2008 Perşembe günü gerçekleştirilen bir seminer ile kamuoyuna duyuruldu.

Seminerin açılış konuşmaları TÜSİAD Yönetim Kurulu Üyesi ve Dış İşleri Komisyonu Başkanı Haluk Dinçer ile Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) Araştırma ve Para Politikası Birimi Başkanı H. Cahit Özçet tarafından yapıldı. “Türkiye’nin Üretim ve Dış Ticaret Yapısında Dönüşüm: Küresel Makroekonomik Yönelimler ve Yansımalar” adlı raporda özetle şu bulgular yer alıyor:

“1996 yılında Gümrük Birliği’nin yürürlüğe girmesi ve sonrasında ulusal ve uluslararası düzeyde meydana gelen gelişmeler, başta dış ticaret olmak üzere ekonominin çeşitli alanlarında önemli dönüşümlere yol açmıştır. Son yıllarda Çin’in artan ölçüde dünya ekonomisine entegre olması ve bu bölgenin dünya üretim merkezine dönüşmesi, özellikle 2000 yılı sonrasında imalat sanayi ürünleri ticaretinde yeni eğilimleri ortaya çıkarmıştır. 2001 krizi ve sonrasında uygulanan yapısal reform ağırlıklı program, ekonomide temel bir dönüşüme yol açmış ve ekonomide görece istikrarın sağlanmasına katkıda bulunmuştur. Ancak, bu dönüşüm süreci dış ticaret açığının yükselmesi, yüksek büyümeye karşın işsizlik oranının düşürülebilmesi ve rekabet gücü kayıpları gibi sorunların ortaya çıkmasına da yol açmıştır. Son yıllarda global eğilimlerin giderek belirginleşmesi ve aynı dönemde yerel paranın değerlenmesi ise sözkonusu sorunların iyice su yüzüne çıkmasına neden olmuştur.

Bu çalışma, giderek belirginleşen bu sorunların ana kaynağını oluşturan Türk ekonomisinin üretim ve dış ticaret yapısındaki dönüşümü analiz etmeye yönelik olarak hazırlanmıştır.

Üretim ve dış ticaret yapısındaki dönüşümün temelindeki unsurlar 3 başlık altında irdelenmeye çalışılmıştır;

1. Üretimde model değişimi: “ithalatlaşma”: 2001 krizinde Türk lirasının değer kaybetmesi ve yurtiçi talepteki daralma, firmaları dış piyasalara yönlendirmiştir. Bu durum ihracata yeni bir ivme kazandırırken, ihracatın bileşiminde de radikal bir dönüşüme yol açmış ve genellikle yatırım malı üreten sektörlerin ihracat içindeki payında artış gerçekleşmiştir.

2. Üretimin uluslararasılaşması: “endüstri-içi ticaret”: endüstri-içi ticaret, belirli bir sektörde birbirinden farklılaştırılmış yapıdaki ürünlerin eş zamanlı olarak ihraç ve ithal edilmesiyle ülkeler arasında karşılıklı olarak iki yönlü ticaretin ortaya çıkmasıdır. Dünya genelinde üretim sisteminin gittikçe küreselleşmesinin etkisiyle, ülkeler aynı sektörde artan ölçüde hem ihracat hem de ithalat yapmakta ve endüstri-içi ticaret yaygınlaşmaktadır. Bu durum, nihai bir malın üretiminden elde edilen katma değerın çeşitli ülkeler arasında bölüşülmesini beraberinde getirirken, istihdam ve katma değerin ağırlıklı olarak ticarete konu olmayan sektörlerde yoğunlaşmasına yol açmaktadır

3. Dış ticarete coğrafik kayma: “asyalılaşıma”: Üretim modelinde ithalata bağımlılığı artıran bir diğer global unsur, Asya-Pasifik bölgesinin dünyanın üretim üssüne dönüşmesi nedeniyle ortaya çıkan cazip fiyatlardır. AB-15 ülkeleri ihracat açısından önemli ticaret partnerimiz olmaya devam ederken, Türkiye’nin ithalat ve dolayısıyla dış ticaret dengesinde Asya ülkelerinin ağırlığı gittikçe artmaktadır. Türk Lirasında yaşanan değerlenme nedeniyle “Asya’dan al, Avrupa’ya sat” eğiliminin son yıllarda daha da belirginleşmesi, dış ticarete “Asyalılaşıma” olgusunu ortaya çıkarmıştır. Bu olgu, yerli firmaların Avrupa piyasasında kalabilmeleri açısından rekabet koşullarının getirdiği bir zorunluluk olduğu kadar, daha önce mal ithal edilen AB ve ABD’li firmaların Asya’ya taşınmasının da bir sonucu olarak görülmektedir. Dış ticarete yaşanan bu coğrafik değişimin, Türkiye’nin üretim modeli, fiyatlar genel düzeyi ve istihdam yapısında da önemli sonuçlar ortaya çıkardığı gözlenmektedir.

Bu başlıklar, dönüşümün yapısal nedenleri olarak adlandırılmıştır. Ancak, bu yapısal nedenler dışında, dış ticaret dengesini etkileyen konjonktürel faktörler ve sektörel uyum çabaları da mevcuttur. Dış ticaret dengesi, yapısal gelişmelerin yanı sıra, dış ticaret hadlerindeki bozulma, çapraz kur gelişmeleri, tüketici kredilerindeki genişleme ve dış ticaret istatistikleri kapsam değişiklikleri gibi konjonktürel gelişmelerden de etkilenmiştir. Üretim ve özellikle dış ticaret dengesinde önemli paya sahip, “enerji”, “otomotiv”, “dayanıklı tüketim malları” ve “tekstil&giyim” sektörlerinde yaşanan mikro gelişmeler ve sektörlerin makro gelişmelere karşı geliştirdikleri uyum çabaları da dış ticaret dengesi üzerinde etkili olmuştur.

Sonuç olarak, makro ve mikro gelişmeler bir bütün olarak değerlendirildiğinde, son 10 yılda imalat sanayinin üretim ve dış ticaretinde yaşanan değişimi, “İthalatlaşma”, “Uluslararasılaşma” ve “Asyalılaşıma” eğilimleri şeklinde üç başlık altında özetlemek mümkündür. Bu eğilimlerin etkisiyle imalat sanayinde önemli ölçekte bir dış ticaret hacmi yaratıldığı, ancak bu ticaret hacminin katma değer ve istihdam üzerindeki yansımalarının kısıtlı olduğu görülmektedir. Özellikle, 2001 krizi sonrası dönemde, yerel ve global ölçekteki gelişmeler, eşanlı olarak, Türkiye’nin üretim ve dış ticaret yapısındaki bu dönüşümde etkili olmaktadır.

Asya-Pasifik ülkelerinin tetiklediği yeni rekabet ortamı, uluslararası piyasalarda döviz kurları başta olmak üzere görece fiyatlardaki farklılaşmalar, büyük ölçekli şirketlerimizin global aktörler haline gelmesi, devir-birleşme-satın almalar nedeniyle ölçek ekonomisinde yaşanan gelişmeler, üretim ve dış ticaret yapısındaki bu dönüşümü başlatan unsurlar olarak sayılabilir. Ancak, bu unsurların başlattığı dönüşüm, son yıllarda Türk lirasının değerlenmesi ve dezenfasyon süreci ile birlikte hız kazanmış ve “ithalatlaşma” ve “asyalılaşıma” eğilimini daha da güçlendirmiştir. Bu durum, üretim ve dış ticaretteki dönüşümü derinleştirirken, ekonomi genelinde yüksek dış ticaret açığı, yeterince istihdam yaratamayan büyüme ve rekabet gücü kaybı gibi sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Döviz kurundaki reel değerlenmenin yol açtığı rekabet gücü kaybını telafi etmek için firmalar, istihdam ve reel ücret artışlarını sınırlandırarak işgücü verimliliğini artırmaya öncelik vermişlerdir. Bu uyum çabaları ise ekonomide imalat sanayinin istihdam ve katma değer yaratma kapasitesini önemli ölçüde sınırlandırmıştır.”